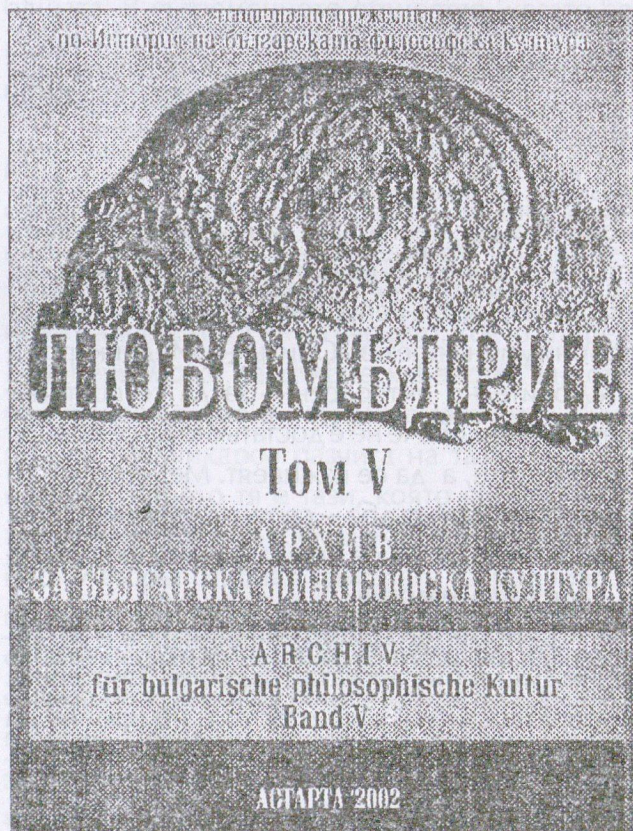

ЛЮБОМЪДРИЕТО КАТО МЕТАФИЗИЧЕН ПРИНЦИП В ТЪРНОВСКИТЕ ТРАДИЦИИ

Цветинка Цолова

Архивното издание „ЛЮБОМЪДРИЕ“* е печатен орган на Националното дружество по История на българската философска култура, чийто център е гр. Велико Търново. В тази многотомна поредица се прави първият (идеологически необременен) опит за систематично представяне на българската философия в нейното диахронно и синхронно осъществяване. Любомъдрието е метафизичен принцип на умосъзерцание посредством висшите родове на мислене и битие. Като вътрешна (богосъзерцателна) философия любомъдрието получава пълноценна самосъзнателна реализация в исихазма на Търновската книжовна школа, който през средновековието се утвърждава като официална философско-богословска доктрина на Православието. За приемник на търновските духовни традиции се счита ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ и преди всичко Философският и Богословският факултет. Институционализацията на тази метафизическа приемственост мотивира и периодичното издаване на гореспоме-

* ЛЮБОМЪДРИЕ. Архив за българска философска култура. Издават Росина Данкова и Евлоги Данков. Т. I. Изд. ПАН-ВТ. В. Търново. 1996. 222 с.; Т. II. Изд. Фабер. В.Търново. 2001. 230 с.; Т. III. Изд. Фабер. В.Търново. 2001. 219 с.; Т. IV. Изд. Фабер. В.Търново. 2002. 238 с.; Т. V. Изд. Астарта. В. Търново. 2002. 216 с.; Т. VI. Изд. Астарта. В.Търново. 230 с.; Т. VII. Изд. Астарта. В.Търново. 2002. 234 с.

натия Архив. Негови издатели, съставители и автори на голяма част от изследванията са доц. д-р Евлоги Данков и доц. д-р Росина Данкова. В редакционната колегия на многотомника участват проф. д.теол.н. Д. Киров, проф. д.ф.н. Р. Радев, проф. д-р Р. Поптодоров, проф. д.ф.н. Д. Станков, доц. д-р Ст. Пенев, доц. Д. Лангазов, ст.н.с. дфн М. Табаков, В. Крумов, прот. Ст. Стефанов.

Първият том на „ЛЮБОМЪДРИЕ“ излиза през 1996 г. и включва материали (доклади и резюмета) от Националната научна конференция „Философия, наука, култура“, посветена на първата годишнина от създаването на Философския факултет при ВТУ. Разкривайки научния обхват на съвременните търновски изследвания, книгата си поставя за цел „да възстанови философските традиции на Търновската книжовна школа“ (с.220). Тези традиции функционират като реални фактори,

обединяващи преподавателската и научно-изследователската дейност, осъществявани във Факултета. С оглед на това в публикуваните вече седем тома на рецензираната поредица участват както изявени български учени, така и търновски студенти и докторанти. Техните съвместни творчески усилия по отношение на забележителното количество евристични теми, поставени в Архива, несъмнено отговаря на европейските университетски критерии.

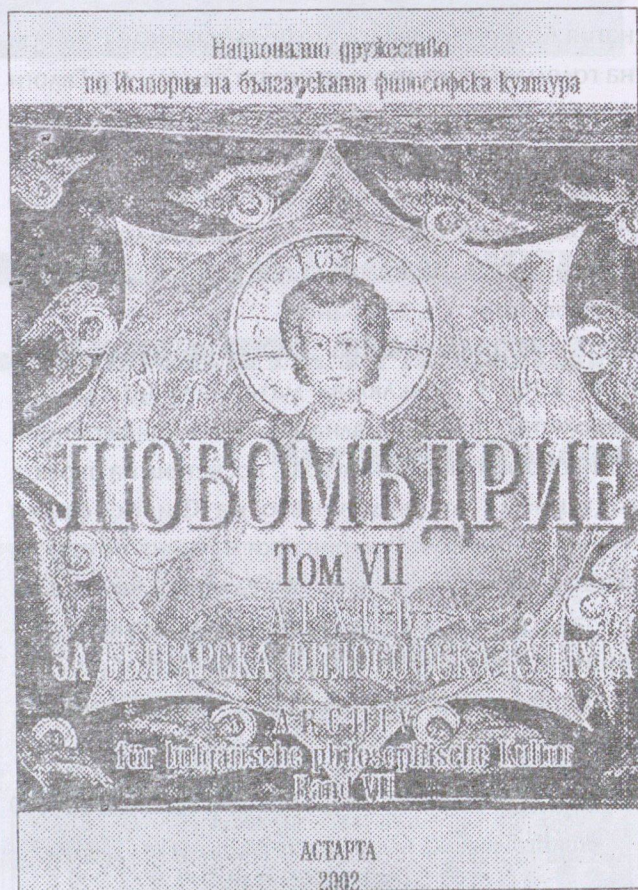
През 2001 г. са публикувани втори и трети том на „ЛЮБОМЪДРИЕ“. Те очертават гъвкавата структура на изданието като обособяват неговото съдържание в следните раздели: Научноизследователски проблеми, Педагогическа дейност, Рецензии и интервюта, Научни конференции и симпозиуми. **Втори том** е посветен на първия декан на Велико-търновския философски факултет проф. д.ф.н. Ради Радев – „първият български философ, който коректно се опитва да възстанови историко-философската (и метафизическата) традиция у нас“ (с. 7). Отпечатана е неговата статия „Метафизика на исихазма – метафизика на българската философска мисъл“ (с. 9–15), която по убедителен начин разкрива исихасткия Логос като иманентен компонент на българската самосъзнателна история. **Исихастката метафизична традиция** доминира в повечето от публикуваните изследвания, чийто автори са проф. д-р Р. Поптодоров, доц. д-р Ст. Пенев, проф. д-р Н. Маджуров, д.ф.н. Р. Крикорян, В. Белева, И. Иванова, В. Камбурова, М. Гераскова и др. Особен интерес представлява опитът на д-р Ил. Дафов да обоснове неоплатоническите първооснови на психоаналитичния катарзис посредством палеобалканските архетипове като чиста природа.

Публикациите в „ЛЮБОМЪДРИЕ“ **том III** разкриват екзистенциалните аспекти, съдържащи се в исихасткото учение. Става ясно, че **екзистенциалната метафизика на Трети Рим** (Второ българско царство) е обусловена от богоявлението на Тавор

като екзистенциален акт, чрез който Бог-Син разкрива божествената си същност и несътворена енергия. Умосъзерцавайки Божествената несътворена (и твореща) светлина исихастите получават истинно знание и битие в Бога. Това екзистенциално състояние, обозначено в исихазма като „обожение“, е исторически предшествано от неоплатоническата теургия и орфическите „инициационни форми на ценностното съзнание“ (с.7). (Не случайно орфическият Протогон (Първороден), тракийският Хермес, Дионис (Бог-Син) се характеризират с името „Блестящият“). Оказва се, че орфическите и неоплатоническите схващания за несътворените енергии получават своя самосъзнателен синтез в исихазма като християнски екзистенциализъм. В този смисъл трети том на Архивното издание представя диахронната реализация на философията на духовен живот в търновските традиции. В този том се обосновава както екзистенциалната метафизика на исихазма, така и нейното влияние върху философската култура, литературата и литературното образование в Русия. Особено ценни са публикуваните интервюта с руския писател Валентин Распутин, проф. Олга Митрофанова – член-кореспондент на Руската академия на образованието, д-р Ханс-Клаус Коил от Университета в Тюбинген, акад. Азаря Поликаров, проф. Николай Ковачев, Севдалина Аршинова – внучката на Васил Хаджистоянов Берон. В трети том на „ЛЮБОМЪДРИЕ“ е направен и философски анализ на първия български екзистенциален роман „Миг преди празника“. Този роман е написан от възпитаника на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ Стефан Бакърджиев и доказва способността на съвременния българин да утвърди самосъзнателната си идентичност посредством екзистенциално творчество.

В любомъдрието като богосъзерцателна философия на Трети Рим (Второ българско царство) античната **неоплатоническа традиция** получава

качествено нов смисъл. Тази традиция е доминираща в следващите три тома на Архивната поредица, издадени през 2002 г. В четвърти том е представено „Първо послание до св. Никодим Тисмански от св. Евтимий Патриарх Търновски“, което разкрива онтологията на Божествените имена в деветстепенната Небесна йерархия. Публикувано е интервю на доц. д-р Евлоги Данков с Траянополски епископ Иларион (викариен епископ на българския Патриарх Максим), който в традициите на Търновския исихазъм утвърждава връзката между философия и богословие. Той счита, че „зърната е вродена в сърцето на човека“, а философията определя главните „насоки в дадена област на мисленето“ (с. 26). Подобно схващане свидетелства за невъзможността (чрез идеологически и политически фалшификации) да се изкоренят исихастите

принципи в развитието на българската духовна култура. В този смисъл „ЛЮБОМЪДРИЕ“ том IV проследява дивергентната реализация на исихастската метафизика (от средновековието до днес), както и нейните митологични предпоставки в тракопеласгийската култура. Отражено е също така приствието на българската философска култура в Русия, Германия, Гърция и САЩ. А в раздела за рецензии и отзиви се поставят на обсъждане редица евристични проблеми, очертаващи съвременния обхват на българските научни изследвания.

Петият том на Архивното издание е посветен на 90-годишнината от рождението на българския философ проф. Георги Шишков. Неговото научно дело се вписва трайно в цялостната тъкан на българската философска мисъл и същевременно повлиява в значителна степен за възраждането на немската философия след Втората световна война. В концептуално отношение този том си поставя за цел да разкрие **първоизточниците на любомъдрието** като вътрешна (умосъзерцателна) философия. Затова не случайно той е посветен на Г. Шишков, който също се е интересувал от проблема за началото на българската философия. Това начало той отнася към IX век, свързвайки го с дейността и творчеството на св. Константин-Кирил Философ, Йоан Екзарх и с богомилското учение. Във връзка с това в том V е експлицирана метафизиката на св. Константин-Кирил Философ. Публикуван е и неговият „Проглас към Светото Евангелие“ (с. 14–16), който следва да се схваща в традициите на християнския неоплатонизъм. Представен е и „Увод към „Служба за Теодосий Търновски“ от йеросхимонах Спиридон“ (с. 20–22). Това съчинение на възрожденския неорисихаст Спиридон Габровски е сред убедителните свидетелства за приемствеността между Търновския исихастки (средновековен) Логос и възрожденската философия на българите. В „ЛЮБОМЪДРИЕ“ том V се поставя и проблемът за палеобалканския преход от мита към Логоса, чие-

то разрешаване позволява да се търсят корените на философията във Варненската цивилизация. Обосновава се връзката между тази цивилизация и трако-пеласгийския орфизъм, които „държат приоритета по степента на съвършенство на своя календар в историята на световната култура“ (с. 110). Същевременно в гореспоменатия том се подлага на етимологичен и семиотичен анализ една особено интересна хипотеза, отнасяща се до българския произход на Лао-Дзь (Бо-ян). Оказва се, че на тази методологична основа (прилагането на етимологичния подход в съчетание със семиотическия) може да се проучи палеобалканската тракийска митология и тази на прабългарите, населявали земите северно от Китай. По такъв начин ще се реконструира цялостния родов корен на ЛЮБОМЪДРИЕТО като самосъзнание на българския дух в контекста на евразийската култура.

В този смисъл експлицитната цел на следващия **шести том** на Архивната поредица е да се обоснове взаимовръзката между историята на българската философска мисъл и историята на философията като цяло. Става ясно, че **любомъдрието на българите** се отнася към самосъзнателното битие на цялото човечество като особено към общо. То носи отпечатъка на българския дух, на неговите митологически традиции, но същевременно се стреми (и в този смисъл утвърждава) висшите цели на разума (като критерии за научност според И. Кант на всяка истинна философия). Затова в съдържателно отношение том VI разкрива идейните доминанти в историята на философията с оглед на българското духовно развитие, за което определяща е връзката между философските и богословските принципи. Осмислянето на тяхното единство позволява „да се схванат особения облик на българската философия в общите европейски традиции“ (с.21).

Исихастката онтология следва да се схваща като пресечна точка на българската философия и българското богословие. Тази идея е основопола-

гаща в публикувания отново през 2002 г. том седми на Архива за българска философска култура. Той е посветен на 10-годишнината от създаването на Православния богословски факултет при ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. В том VII се разкрива пред-историята и историята на Факултета като опит за възстановяване и институционализация на **свещените български традиции** (след 45 години войнстващ атеизъм). Тези традиции са своеобразен синтез „между новозаветния модел на света и неоплатоническата теургия“ (с. 233). В този смисъл публикуваните изследвания и архивни данни показват, че историята на Търновския богословски факултет е изцяло мотивирана от историята на **Търновския исихастки Логос**. Метафизиката на исихазма „възпроизвежда Логоса на Втори и Трети Рим (Солун, Търново, Москва)“ и „произтичащата от него (от Логоса като род без вид – б.а.) Небесна йерархия на несътворените енергии“ (с. 97–98). Може да се каже, че **любомъдрието** се реализира като процес на възхождение към Логоса (Бог-Син) посредством съзерцание на Ангелските чинове (Божествени Умове). Последните следва да се схващат като висши родове на мислене, получаващи категориално битие във философията. Във връзка с това гореспоменатият юбилеен том експлицира исихасткото богосъзерцание като традиционна метафизика на българската философска и богословска мисъл. Тази метафизика е в основата на възрожденската

философия на българите и същевременно обуславя съвременното състояние и тенденции на развитие на българското самосъзнание.

В заключение следва да се изтъкне, че поредицата „**ЛЮБОМЪДРИЕ**“ изцяло отговаря на съвременните духовни потребности на нашето общество. Като реконструира и систематизира развитието на българската философска култура периодически, Архивното издание допринася за формирането на адекватен светоглед у студентите както във Великотърновския университет, така и в останалите висши учебни заведения. Особено ценни в това отношение са публикуваните в многотомника учебни програми по История на българската философска мисъл, Философия на природата, Философия на културата, Естетика, Аксиология, Философия (общ курс). Същевременно Архивът за българска философска култура пресмисля и доразвива редица философски идеи придобили историческо битие в българския самосъзнателен семиозис. Тяхната съвременна актуализация е непосредствено свързана с утвърждаването на българската национална идентичност в контекста на европейските ценности. Затова Архивната поредица е предназначена не само за специалисти в областта на хуманитарните и обществените науки, но и за всички читатели, интересувани се от самосъзнателните постижения на българския дух.